

برنامه

ارتباطات، آموزش، مشارکت و آگاهی‌افزایی «سیپا» تالاب انزلی

کارفرما:

اداره کل حفاظت محیط‌زیست

استان گیلان

مجری:

سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان

مدیر علمی و فنی:

دکتر محمدصادق اللهیاری

دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

سازمان حفاظت محیط زیست

گیلان

استان گیلان

سرشناسه	: اللهیاری، محمداصادق، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: برنامه ارتباطات، آموزش، مشارکت و آگاهی‌افزایی «سیپا» تالاب انزلی/ تهیه و تنظیم محمداصادق اللهیاری، سیدمهدی مجتهدی، سروش مرزبان ؛ کارفرما اداره کل حفاظت محیط زیست استان گیلان ؛ مجری سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان.
مشخصات نشر	: رشت: حق شناس، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۴ص:.. مصور(رنگی)، نقشه (رنگی)، جدول (بخشی رنگی)، نمودار (رنگی).
شابک	: 978-622-6809-26-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۹۱] - ۹۲.
موضوع	: تالاب‌ها -- ایران -- بندرانزلی -- حفاظت
موضوع	: Wetland Conservation -- Iran -- Bandare Anzali
موضوع	: مرداب انزلی
موضوع	: (Anzali Wetland (Iran
شناسه افزوده	: مجتهدی، سیدمهدی، ۱۳۵۹-
شناسه افزوده	: مرزبان، سروش، ۱۳۶۰-
شناسه افزوده	: سازمان حفاظت محیط زیست. اداره کل حفاظت محیط زیست استان گیلان
شناسه افزوده	: سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان
رده بندی کنگره	: DSR2155
رده بندی دیویی	: ۵۵۱/۲۸۲۰۹۵۵
شماره	: ۸۴۱۷۲۸۹
کتابشناسی ملی	

نام کتاب	: برنامه ارتباطات، آموزش، مشارکت و آگاهی‌افزایی «سیپا» تالاب انزلی
تهیه و تنظیم	: دکتر محمد صادق اللهیاری، سید مهدی مجتهدی، سروش مرزبان و الهام نظری
ناظر طرح	: دکتر عباس عاشوری
ناشر	: انتشارات حق شناس
طراح جلد	: زهرا باقرامیری
صفحه آرای و گرافیک	: شیمیا غلامی صفت، مریم حمزه پور و گلشن نریمانی
چاپخانه و صحافی	: پیشگام
چاپ	: ۱۴۰۰
شمارگان	: ۵۰۰
شابک	: ISBN 978- 622-6809-26-9 ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۰۹-۲۶-۹

مرکز نشر و پخش: رشت - سبزه میدان - نیش بیستون - مرکز تجاری سبز

تلفن: ۳۳۲۴۴۱۴ نمابر: ۲۳۲۴۶۷۶۹ همراه: ۰۹۱۱۶۳۴۷۸۲۰ E-mail: Haghshenass_publication@yahoo.com

www.Haghshenass.com

فهرست مطالب

فصل اول کلیات

- ۱-۱- مقدمه ۲
- ۲-۱- برنامه سیپا و نقش آن در حفاظت از تالاب‌ها ۳
- ۳-۱- چرا به CEPA نیاز است؟ ۴
- ۴-۱- CEPA به چه معناست؟ ۵
- ۵-۱- مفاهیم و اصول سیپا ۸
- ۶-۱- چشم‌انداز و هدف برنامه سیپا (۲۰۲۴-۲۰۱۶) ۹
- ۷-۱- پایش و ارزشیابی ۱۰
- ۸-۱- مراحل انجام برنامه سیپا ۱۳
- ۹-۱- پیشینه و مطالعات مرتبط انجام گرفته درخصوص سیپای تالاب انزلی ۱۳

فصل دوم تالاب انزلی

- مقدمه ۱۷
- ۱-۲- موقعیت و ویژگی‌های جغرافیایی ۱۷
- ۲-۲- آب و هوا ۱۸
- ۳-۲- منابع آبی تالاب ۱۸
- ۴-۲- ویژگی‌های زمین‌شناسی و سواحل ۱۹
- ۵-۲- برخی ویژگی‌های بوم‌شناختی تالاب انزلی ۱۹
- ۶-۲- مهره‌داران تالاب انزلی ۲۰
- ۷-۲- پوشش گیاهی تالاب انزلی ۲۲
- ۸-۲- ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی محدوده تالاب انزلی ۲۲
- ۹-۲- تهدیدات تالاب انزلی ۲۵

فصل سوم تدوین برنامه سیپا تالاب انزلی

- ۱-۳- روش کار و فرآیند اجرا و تدوین برنامه سیپا تالاب انزلی ۲۷
- ۲-۳- دانش و آگاهی عمومی ذی‌نفعان و جوامع محلی حوضه تالاب به موضوع تالاب و اهمیت حفاظت از آن ۳۲
- ۳-۳- کارگاه آغازین: شناسایی و تحلیل گروه‌های ذینفع ۴۵
- ۴-۳- شناسایی ارزش‌ها و کارکردهای تالاب ۵۱
- ۵-۳- شناسایی و تحلیل تهدیدها و مشکل‌های تالاب انزلی ۵۴
- ۶-۳- تعیین چشم‌انداز و اهداف کلی برنامه سیپای تالاب انزلی ۵۸
- ۷-۳- اقدام‌های اولویت‌دار برنامه ارتباطات، آموزش، مشارکت و آگاهی‌افزایی تالاب انزلی ۶۰

نتیجه‌گیری

- منابع ۸۹
- پیوست ۱- دست‌اندرکاران ۹۲
- پیوست ۲- اهداف کلی برنامه سیپا کنوانسیون رامسر ۹۴
- پیوست ۳- مشارکت‌کنندگان ۹۹

پیشگفتار

با ظهور رهیافت‌های مشارکتی از دهه ۱۹۸۰ در جهت انتقال و توزیع قدرت تصمیم‌گیری به پایین‌ترین سطوح جوامع محلی، به تدریج ردپای این رویکرد در مباحث مدیریت کشاورزی، منابع طبیعی و محیط‌زیست نیز مشاهده شد و نقش سطوح پایین جامعه در حفاظت و مدیریت منابع پررنگ گردید، به‌طوریکه رهیافت‌های مشارکتی جزء جدایی‌ناپذیر اهداف توسعه پایدار شد. در این راستا سازمان‌های بین‌المللی نیز همواره در راهبرد پروژه‌های خود بر ابعاد مشارکتی برنامه‌های توسعه پایدار تاکید داشته‌اند.

تالاب‌ها از جمله ارزشمندترین زیست‌بوم‌ها در دنیا هستند که علاوه بر حفاظت از تنوع‌زیستی، دارای ارزش‌های طبیعی، اقتصادی و اجتماعی می‌باشند. با وجود اینکه بیش از یک سوم جمعیت جهان در حاشیه تالاب‌ها، رودخانه‌ها، برکه‌ها و سواحل زندگی می‌کنند اما این زیست‌بوم‌ها همواره با مخاطرات زیادی مواجه هستند. آگاهی نداشتن تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان، فقدان جامع‌نگری و آگاهی از سازوکارهای طبیعی تالاب و کمبود جلب مشارکت ذی‌نفعان از عوامل اصلی تخریب تالاب‌ها عنوان شده است. اهمیت بالای اکوسیستم‌های تالابی و شرایط بحرانی که این پهنه‌های آبی ارزشمند را به شدت مورد تهدید قرار داده است، ضرورت مدیریت و احیای تالاب‌ها را بر اساس یک رویکرد جامع‌نگر و یکپارچه در سطح حوضه آبخیز بیش از پیش یادآور می‌شود. از سوی دیگر مزایای متعدد و کارکردهای اکوسیستمی تالاب‌ها جهت دستیابی به اهداف توسعه پایدار (SDGs) ضرورت افزایش آگاهی عمومی و حساس‌سازی جوامع محلی و ذی‌نفعان به عنوان حامیان و عناصر اصلی در اتخاذ تصمیمات، سیاست‌گذاری‌ها و حفظ اکوسیستم‌های طبیعی را مطرح می‌نماید. بدیهی است ایجاد و تداوم احساس مسئولیت نسبت به این زیستگاه‌های طبیعی صرفاً وظیفه یک سازمان مستقل نیست بلکه حفاظت، عملیاتی است که طی فرآیند مشارکتی با رهبری یک سازمان متولی و همکاری سایر سازمان‌های ذی‌ربط با حضور و ایفای نقش مردم به ویژه جوامع محلی محقق می‌شود.

در این راستا کنوانسیون رامسر به‌عنوان معاهده بین‌المللی حفاظت از تالاب‌ها با چشم‌انداز حفظ و بهره‌برداری خردمندانه از تالاب‌ها در ابتدا به تدوین برنامه‌ی مدیریت جامع زیست‌بومی اهتمام ورزید که در پی آن بسیاری از کشورهای متعاقد برای تدوین این برنامه، اقدامات پیش‌بینی

شده را در خصوص زیست‌بوم‌های تالابی انجام دادند. اما نباید فراموش کرد که نقش انسان به عنوان عامل بسیاری از اقدام‌های آسیب‌رسان به محیط‌زیست در فرآیند توسعه‌ی جوامع تأثیرگذار است. با برنامه‌ریزی درست به منظور مدیریت اکوسیستم‌های تالابی می‌توان در حفاظت از آن‌ها نقش مؤثری ایفا نمود اما در صورتیکه این تلاش همراه با تغییر نگرش بهره‌برداران، دست‌اندرکاران و ذی‌نفعان مدیریت و بهره‌برداری تالاب نباشد، امکان بازتولید آسیب‌ها، تهدیدها و تخریب‌های تالاب‌ها همچنان وجود خواهد داشت.

از دو دهه پیش تقویت ارتباطات و آگاهی‌رسانی درباره زیست‌بوم‌های تالابی مورد توجه کشورهای عضو «کنوانسیون رامسر» قرار گرفت و این کنوانسیون به منظور ارج نهادن به نقش جوامع محلی در تصمیم‌گیری‌ها و مدیریت تالاب‌ها، انجام برنامه ارتباطات، آموزش، مشارکت و آگاهی‌افزایی (سیپا) را برای بهره‌برداری و حفاظت خردمندانه از تالاب‌ها در بازه زمانی نه ساله (۲۰۱۶-۲۰۲۴) به کشورهای عضو توصیه نمود. چشم‌انداز ترسیم شده برای انجام برنامه سیپا حفاظت، بهره‌برداری خردمندانه، احیای تالاب‌ها و به رسمیت شناختن و ارزش‌گذاری منافع آن از سوی افراد است. در این برنامه آگاهی و درک ارزش‌ها، کارکردها و تهدیدهای تالاب‌ها بخشی از مهارت‌های اساسی جوامع محلی و ذی‌نفعان می‌باشد. بر این اساس، سازمان حفاظت محیط‌زیست به منظور مشارکت دست‌اندرکاران و ذی‌نفعان در حفاظت و بهره‌برداری خردمندانه از تالاب‌ها و تقویت مدیریت یکپارچه آن پروژه سیپا را در تعدادی از رامسر سایت‌های کشور اجرا نمود یا در مرحله اجرا دارد.

تالاب انزلی به عنوان یکی از مهم‌ترین تالاب‌های ثبت‌شده ایران در کنوانسیون رامسر از جمله تالاب‌های با اهمیت بالا در عرصه‌های معیشتی و طبیعی کشور محسوب می‌شود. این تالاب مانند بسیاری از اکوسیستم‌های تالابی با مشکلات متعددی روبرو است و تهدیدات فراوانی حیات آن را در معرض خطر قرار داده است. هرچند تلاش‌های بسیاری در سال‌های اخیر به منظور حفاظت از این تالاب ارزشمند صورت گرفته است اما همچنان اخبار و شواهد، حاکی از شرایط نامطلوب این تالاب ارزشمند دارد. لذا همگام با تمامی اقدام‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده و در حال اجرا، تدوین و اجرای برنامه‌ی سیپا نیز به نوبه خود می‌تواند نقش مؤثری بر حساس‌سازی و شناخت بیشتر جامعه و دست‌اندرکاران نسبت به ارزش‌ها و تهدیدهای این تالاب داشته باشد. جهت تحقق این اهداف، اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان گیلان به عنوان کارفرما، پروژه تدوین برنامه سیپای تالاب انزلی را با همکاری سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان به عنوان مجری راهبری نمود. در گام اول، تیم تسهیلگری توسط کمیته فنی برنامه سیپای تالاب انزلی انتخاب شد و در ادامه

ذی‌نفعان کلیدی پروژه شناسایی شدند و به تدریج کارگاه‌های مشارکتی در سه شهرستان حاشیه تالاب (رشت، بندرانزلی و صومعه‌سرا) برگزار شد و در نهایت مجموعه حاضر تهیه و نگاشته شد. بی‌شک این مهم جز با تلاش و همراهی تعداد زیادی از نمایندگان گروه‌های ذی‌نفع دولتی، خصوصی، نهادهای مدنی، جوامع محلی، تعاونی‌های پره، آب‌بندان‌داران و دیگر سازمان‌های دست‌اندرکار که اسامی آن‌ها در پیوست ۱ آورده شده است؛ امکان پذیر نبود. بدین‌وسیله تیم تدوین برنامه سیبای تالاب انزلی مراتب تقدیر و تشکر خود را از تمامی این عزیزان اعلام می‌دارد.

از آقای دکتر کلانتری معاون محترم رئیس‌جمهور و رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور، آقای دکتر لاهیجان‌زاده معاون محترم محیط‌زیست دریایی و تالاب‌های سازمان، آقای دکتر مسعود باقرزاده کریمی مدیرکل محترم وقت دفتر حفاظت و احیای تالاب‌های سازمان، آقای دکتر ساسان کفایی مدیرکل محترم حفاظت محیط‌زیست استان گیلان و آقای دکتر عباس عاشوری مسئول محترم دبیرخانه تالاب‌های گیلان و ناظر فنی طرح بابت عنایت، مساعدت و همکاری‌هایشان کمال تشکر و سپاسگزاری را دارد.

از آقای مهندس محمد کازرونی منفرد رییس محترم سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان گیلان، اعضای محترم این سازمان و اعضای محترم کمیته فنی طرح بابت حسن اعتماد، راهنمایی‌ها و بازخوانی بخش‌هایی از این مجموعه قدردانی و حق شناسی می‌شود.

از ریاست محترم پارک علم و فناوری استان و کلیه کارکنان، مراکز رشد واحدهای فناور شهرستان رشت و بندرانزلی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت به ویژه بخش روابط عمومی، دانشکده منابع طبیعی دانشگاه گیلان، اداره کل شیلات استان بابت همکاری‌ها و مساعدت‌هایشان سپاسگزاری می‌شود.

گروه تدوین برنامه همچنین بر خود لازم می‌داند، مراتب سپاس و قدردانی خود را از آقایان: مهندس بهرام زهزاد، دکتر علیرضا میرزاجانی، مهندس محمد سلحشور و همایون میره‌جینی و خانم دکتر سمیه عریان که با حسن نیت و رویی گشاده ما را از نظرات و راهنمایی‌های ارزشمند خود بهره‌مند نمودند، اعلام نماید.